

МИРЈАНА РОТЕР-БЛАГОЈЕВИЋ
МАРКО НИКОЛИЋ

ОД КЛАСИЦИЗМА ДО СЕЦЕСИЈЕ
– СТИЛСКЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ
АРХИТЕКТУРЕ У БЕОГРАДУ
ТОКОМ 19. И ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКА

УДК 371.214:[378.6:72(497.11)]

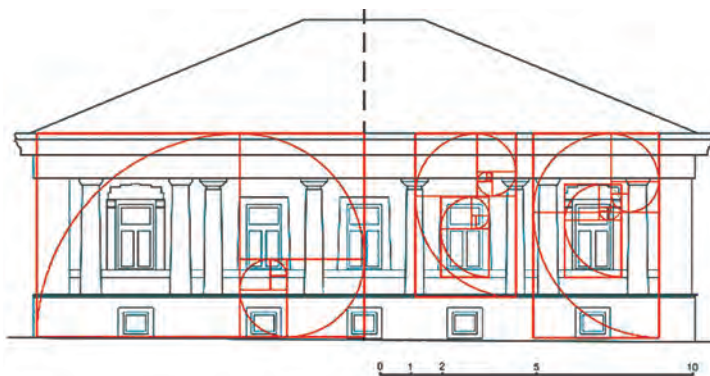
Изборни предмет 3 – Дипломске академске студије (мастер) на Архитектонском факултету Универзитета у Београду

Већ више деценија се на Архитектонском факултету Универзитета у Београду веома успешно развија настава из области проучавања и обнове градитељског наслеђа, у прошлости на *Катедри за развој архитектуре и уметности* (касније *Катедри за историју и теорију архитектуре и уметности*), а данас на *Департаману за архитектуру*¹. Након најновије наставне реформе Архитектонског факултета (2005. године), ради њеног усаглашавања с принципима и стандардима Болоњске декларације, у оквиру наставног плана и програма трогодишњих основних и двогодишњих дипломских (мастер) студија, заступљеност материје везане за изучавање историје архитектуре и уметности, као и заштите и ревитализације градитељског наслеђа је, у оквиру обавезних предмета за све студенте, у великој мери редуктована. Ипак нов концепт наставног плана и програма је омогућио да се она темељитије и садржајније развија у оквиру изборне наставе на дипломским (мастер) студијама, која се организује за мање групе студената (20–30). Студенти се кроз предавања, семинаре, радионице и рад у мастер студију упознају са специфичним темама везаним за историју архитектуре и уметности, савремену архитектуру и визуелну уметност, као и с проблемима и принципима пројектовања у заштићеним просторима и презентације значајних заштићених културно-историјских целина.² Тиме се следи савремени став о великом значају укључивања специфичних тема из области историје архитектуре и уметности и проучавања градитељског наслеђа у едукацију будућих грађитеља, како би они били у могућности да у својој будућој пракси с разумевањем приступе проблемима очувања и заштите градитељског наслеђа.³ Такође је веома битно

да се кроз наставу остваре и контакти са институцијама које се баве истраживањем, валоризацијом и заштитом градитељског наслеђа да би се студенти упознали са њиховим радом и грађом коју они поседују.

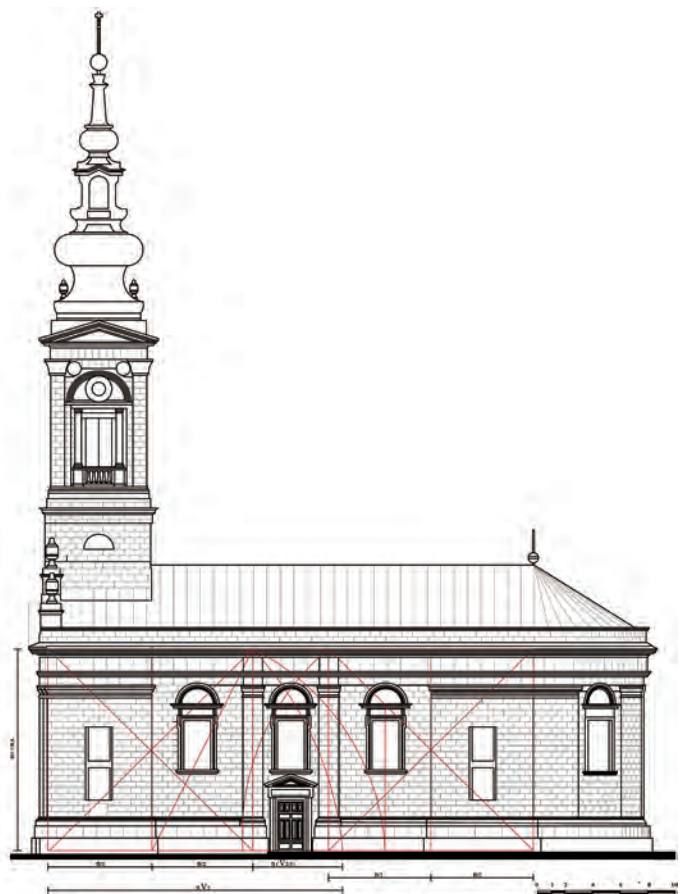
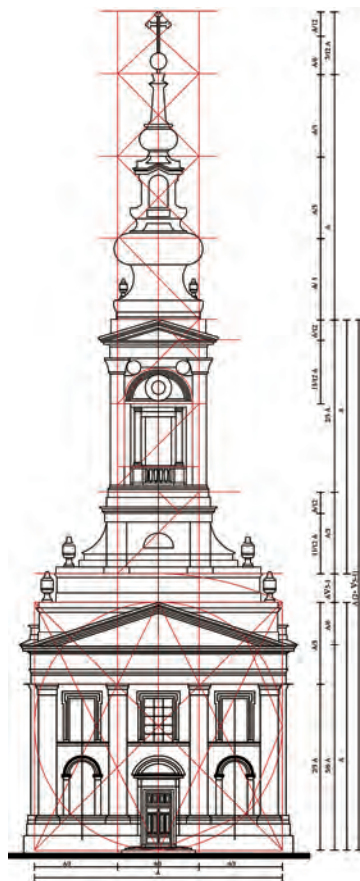
Од пролећног семестра 2005/2006. године до данас, у континуитету се на првој години дипломских академских студија реализује настава из Изборног предмета 2 – *Архитектура у Србији у 19. и 20. веку*, коју воде проф. др Мирјана Ротер-Благојевић и доц. др

Александар Игњатовић, у оквиру којег студенти добијају основне информације о градитељству у Србији новијег доба. У јесењем семестру школске 2009/2010. године, у наставу је на другој години дипломских академских студија уведен и Изборни предмет 3 – *Од классицизма до сецесије – стилске трансформације архитектуре у Србији током 19. и почетком 20. века*, који је осмислила и води проф. др Мирјана Ротер-Благојевић, уз помоћ асист. мр Марка Николића.⁴

Сл. 1. Анализа фасаде куће Цвејка Рајовића, Узун Миркова 14 (студент: Ана Пејровић)

Сл. 2. Анализа фасада Саборне цркве, Краља Пејра 5 (студент: Горица Тешановић)

Сл. 3. Приказ фасаде куће Јулке Гарашанин,
Кнез Михаилова 43 (студент: Срђан Лужајић)

Наставни програм предмета Од класицизма до сецесије – стилске трансформације архитектуре у Београду током 19. и почетком 20. века

Основна идеја предмета је да се даље унапређује и шири настава из области историје архитектуре новијег доба како би се студентима омогућило да се кроз теоретско и практично подучавање у већој мери упознају са доминантним идејама, теоријама, процесима и стваралачким личностима који су утицали на трансформацију градитељства 19. и почетка 20. века у

Европи, као и облицима преношења и примене нових стилских схватања и форми у нашу средину. Анализом карактеристичних примера издвајају се основни принципи композиције структуре и спољашње архитектуре грађевина, као и елементи обликовања архитектонских и стилских елемената у оквиру основних стилских етапа развоја архитектуре посматраног периода – класицизам, романтизам, академизам и сецесија.

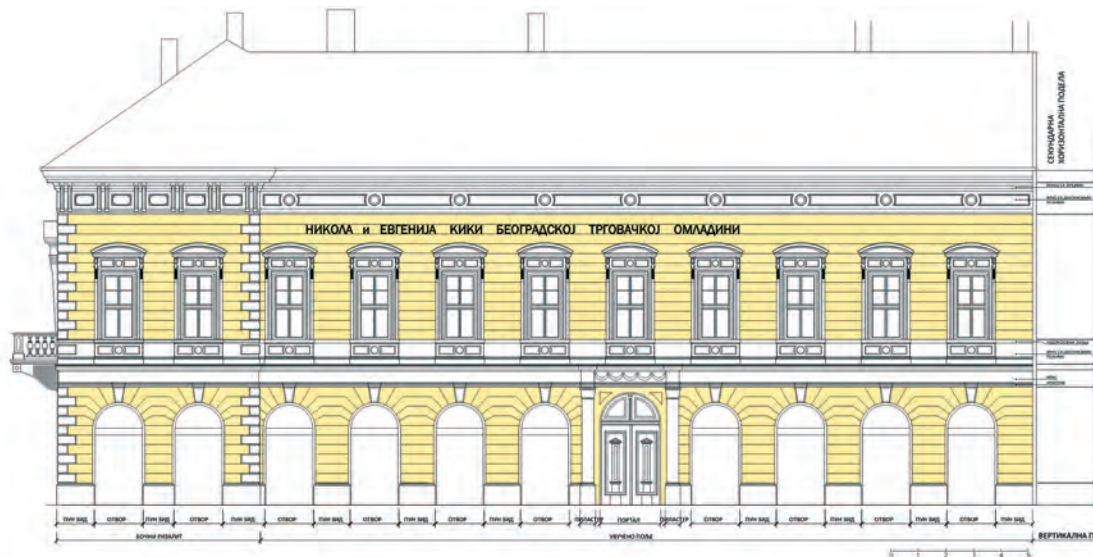
Циљ је да се будућим градитељима кроз проучавање историјске архитектуре укаже на целовитост градитељског искуства у прошлости и садашњости, корене појединих идеја и њихово значење, као и значај који истраживање и познавање развоја општег и националног градитељства има на савремено архитектонско деловање. Студенти стичу специфична знања везана за критичко сагледавање и тумачење историје архитектуре у Србији и способност препознавања главних карактеристика појединих стилских периода и објективну валоризацију националних градитељских домета у односу на укупно европско наслеђе. Кроз сагледавање и критичко вредновање историјских искустава, они развијају и употпуњују властиту градитељску културу. Као крајњи резултат студентског рада, предвиђени су текстуални и графички прилози студената који чине зачетак будућег *Илустрованог атласа историјске архитектуре у Србији XIX и почетка XX века*.

Методологија рада на предмету

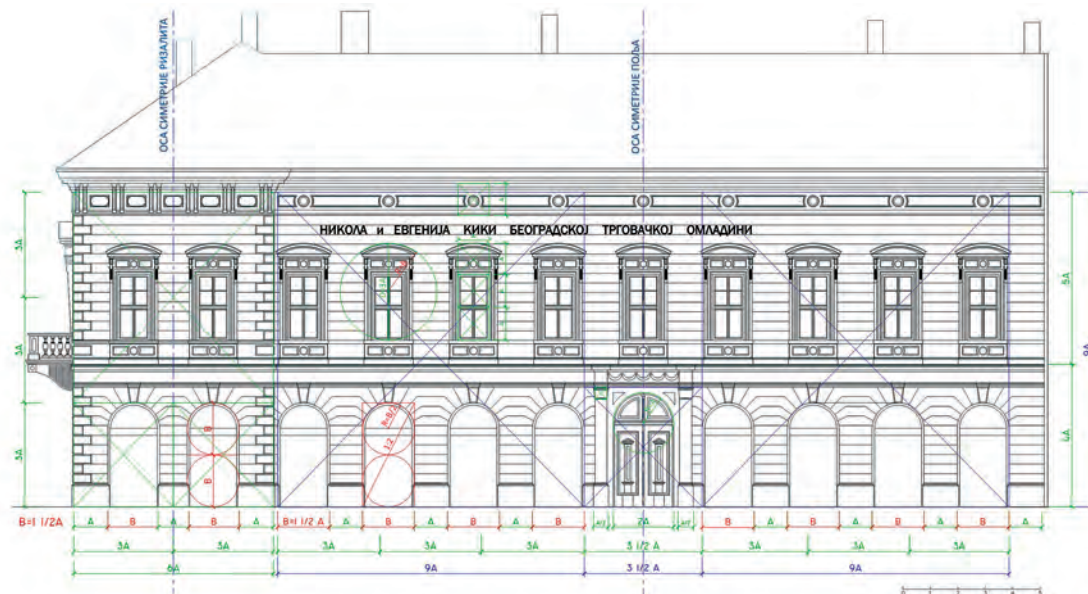
На предавањима се излаже материја везана за порекло, формирање, развој и трансформацију историјских стилова у европској и националној архитектури током 19. и почетком 20. века. Тежиште излагања је на најзначајнијим друштвеним, културним и уметничким појавама које су утицале на развој градитељства, образовању градитеља, најзначајнијим ауторима и њиховим грађевинама.⁵ У практичној настави ослонац је на самосталном истраживању студената, како кроз упознавање с тумачењима стилских појава у литератури тако и кроз непосредан рад на терену, као и на прикупљању података и грађе у архивама, музејима и документацији завода за заштиту споменика културе, како би се на тај начин упутили у историографски метод истраживања и проучавања градитељског наслеђа.

У протеклом семестру студенти су истраживали настанак и карактеристике обликовања неких од најзначајнијих примера градитељства 19. и почетка 20. века у Београду – *Кућа Цвејка Рајовића* (Узун Миркова 14), 1836–1837, инж. Ф. Јанке; *Саборна црква* (Краља Петра 5), 1837–1845, инж. Ф. Јанке; *Нови хојел „Српска круна“* (Кнез Михаилова 56), око 1867, непознати аутор;

Сл. 4. Приказ
фасаде куће
Хрисанџе Кумануди,
Кнез Михаилова 50
(студент:
Јована Плавшић)

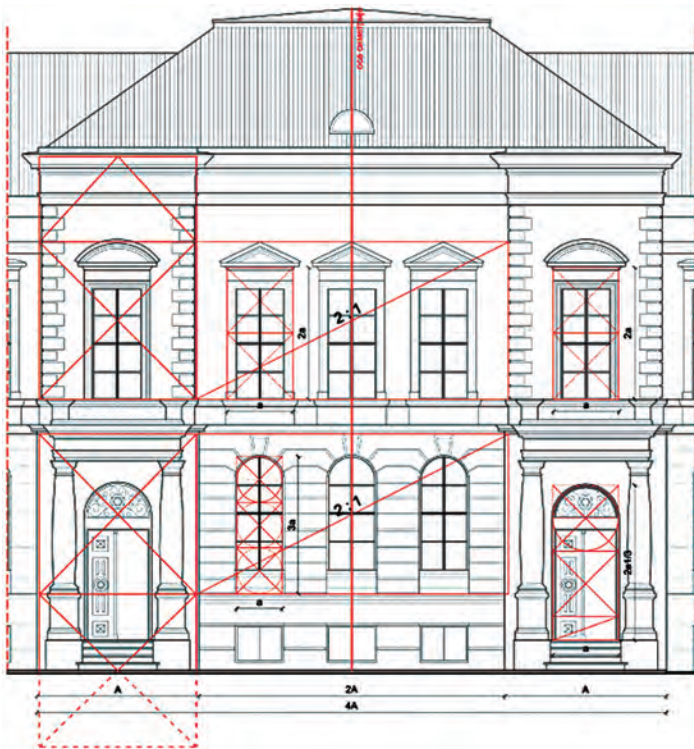

Сл. 5. Анализа
фасаде куће
Хрисанџе Кумануди,
Кнез Михаилова 50
(студент:
Јована Плавшић)

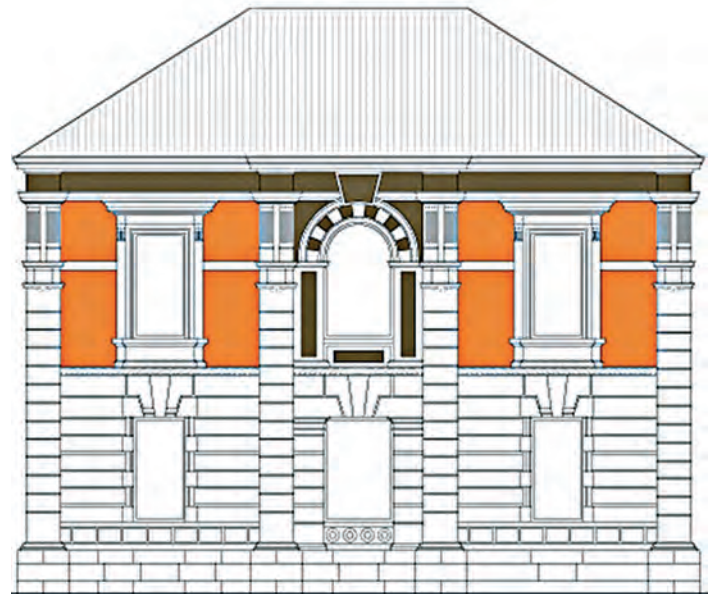
Кућа Јована Ђурића (Кнез Михаилова 39), око 1870, непознати аутор; Кућа Јулке Гарашанин (Кнез Михаилова 43), око 1870, непознати аутор; Кућа Хрисанџе Кумануди (Кнез Михаилова 50), око 1870, непознати аутор; Кућа Милорада Павловића (Краља Петра 11–13), 1884, арх. Јован Илкић; Сјасићева задужбина (Кнез Михаилова 33), 1889, арх. Константин Јовановић; Палаџа Народне банке Србије (Краља Петра 12), 1889. и 1922–1925, арх. Константин Јовановић; Палилулска основна школа (Таковска 41), 1894, арх. Милан Антоновић; Палаџа Класне луџије (Васина 20), 1896, арх. Милан Капетановић; Кућа Јеврема Грујића (Светогорска 17), 1896, арх. Милан Капетановић; Кућа Марка

Стојановића (Париска 15), 1899–1900, арх. Константин Јовановић; Кућа арх. Николе Несторовића (Кнеза Милоша 40), 1903, арх. Никола Несторовић; Кућа Срејена Алексића (Делиградска 1), 1907, арх. Никола Несторовић; Робни маџазин (Краља Петра 16), 1907, арх. Виктор Азриел; Кућа Михаила Пејровића Аласа (Косанчићев венац), 1910–1912, арх. Петар Бајаловић; Кућа Милана Павловића (Грачаничка 18), 1911–1912, арх. Никола Несторовић; Зрага браће Николић (Његошева 11), 1912, арх. Бранко Таназевић; Палаџа Министарства просвете (Краља Милана 2), 1912, арх. Бранко Таназевић и Палаџа Смедеревске банке (Теразије 39), 1912, арх. Милорад Рувидић. Они су прикупили и

Сл. 6. Анализа централној ризалитној фасаде
Палилулске основне школе, Таковска 41
(сценографи: Љујка Мијаиловић)

приказали основне податке о самој грађевини, њеним власницима и градитељима. Истражили су и анализирали ликовне изворе и оригиналне сачуване планове и савремене планове из документације Историјског архива Београда, Музеја града Београда и Завода за заштиту споменика културе града Београда. На основу свог истраживања на терену и на основу савремених и старих фотографија анализирали су композицију главне фасаде зграде, примењене пропорцијске и геометријске односе, као и стилске и декоративне елементе. Циљ је био да се анализирају пропорцијски односи и стилске форме на нивоу целине и појединих делова грађевине, као и сама материјализација фасаде и обрада површина

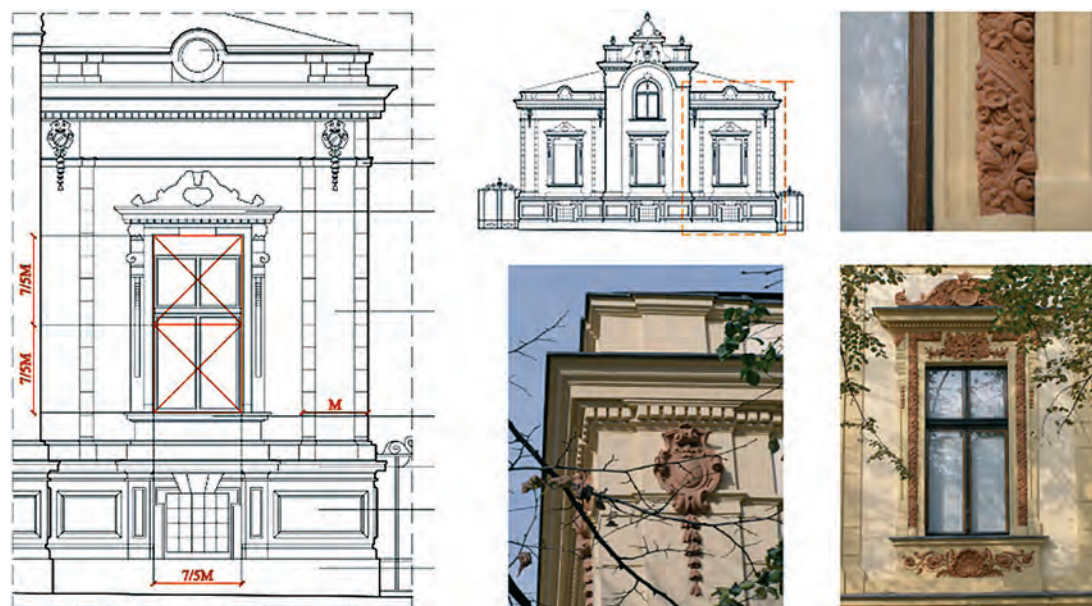
Сл. 7. Приказ фасаде куће Јеврема Грујића,
Светиорска 17 (сценографи: Ирфан Ибраић)

и појединих архитектонских и декоративних елемената. На тај начин, они су кроз студију једне грађевине применили своје опште знање стечено на предавањима и кроз читање теоријских текстова у литератури.

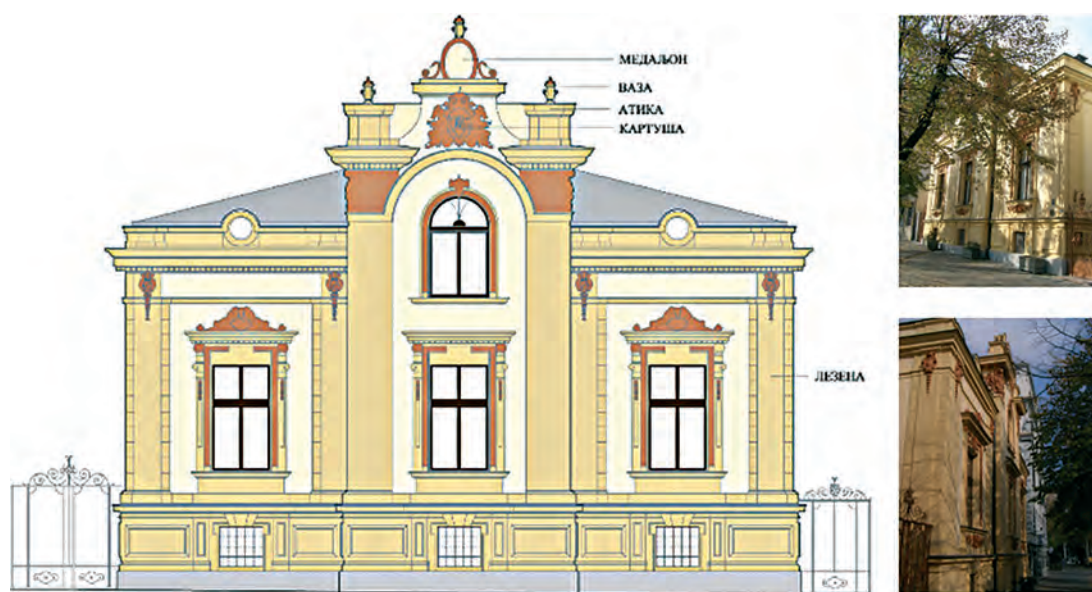
Остварени резултати

На основу студентских радова реализованих у оквиру наставе на предмету *Од класицизма до сецесије – стилске трансформације архитектуре у Србији током 19. и почетком 20. века*, може се закључити да је код будућих архитеката присутна жеља да боље упознају наше властито наслеђе новијег доба и да продубе своја сазнања о утицају европских идејних и стилских токова

Сл. 8. Анализа уједној дела уличне фасаде куће Николе Несџоровића, Кнеза Милоша 40 (сџудениј: Марија Радојловић)

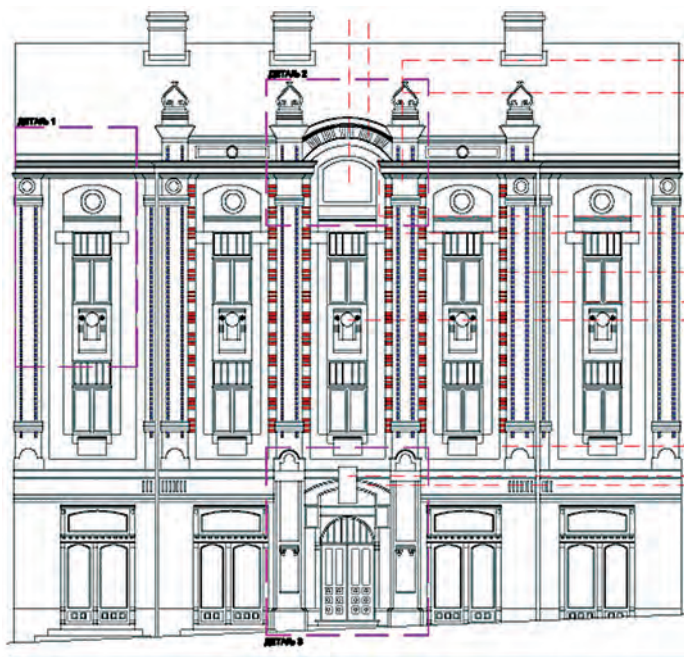

Сл. 9. Приказ уличне фасаде куће Николе Несџоровића, Кнеза Милоша 40 (сџудениј: Марија Радојловић)

на домаће градитељство. Они су предано прикупљали и истраживали литературу, сакупљали грађу у Историјском архиву Београда, Музеју града Београда и Заводу за заштиту споменика културе града Београда⁶ и непосредно фотографисали и снимали изабране грађевине. Тиме су исказали посебно интересовање и жељу да продубе и обогате своја општа знања из историје архитектуре и уметности, као и проучавања и обнове градитељског наслеђа, и да се усмере ка истраживању специфичних тема и проблема. Посебно је значајно то што су се студенти кроз свој рад усмеравали ка критичком мишљењу и стварању независних судова,

заснованих на анализи тумачења појединих аутора објављених у литератури, али и властитог сагледавања података из прикупљене грађе. Тако су се кроз истраживачки рад, анализу изабраног примера и доношење одређених закључака, студенти упутили у основне елементе и методологију научног рада из области историје архитектуре. Кроз своје радове они су се боље упознали с карактеристикама и вредностима архитектуре новијег доба у Србији у односу на европско окружење, а стечена знања моћи ће да примене у свом будућем раду као млади градитељи, када се сусретну с проблемима очувања градитељског наслеђа и савремене изградње у историјским урбаним

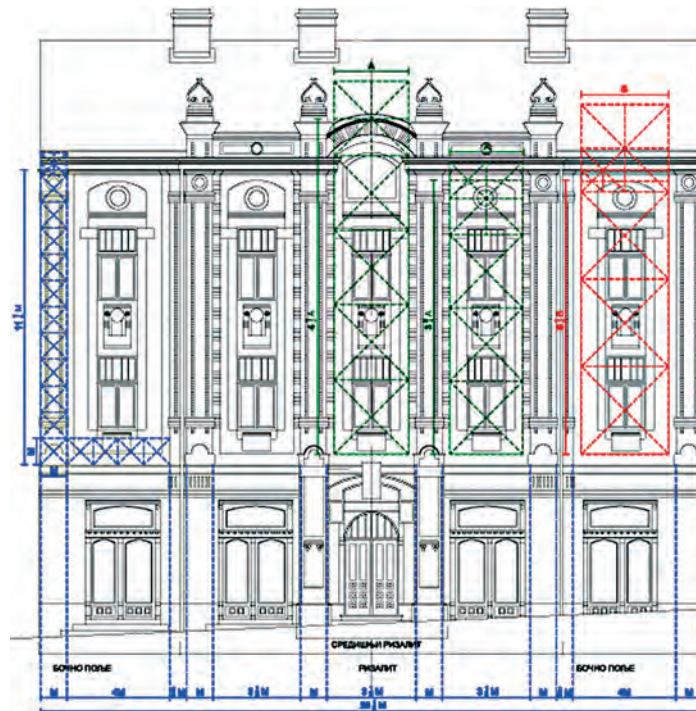
Сл. 10. Приказ фасаде зграде браће Николић, Њејшјева 11 (сцугенй: Бојана Живановић)

просторима. Такође, они су кроз своје радове дали значајан властити допринос прикупљању и систематизацији грађе и допуни података о појединим историјским грађевинама, анализи њихове архитектуре и обликовних

НАПОМЕНЕ:

1] М. Ротер-Благојевић, Г. Милошевић, М. Николић, *Едукација из области проучавања и заштите традиционалне наслеђа на Архитектонском факултету у Београду – Образовање архитектура у области проучавања и заштите традиционалне баштине пре најновије реформе школе*, у: Гласник ДКС, бр. 32 (2008), стр. 39–43; Н. Куртовић-Фолић, М. Ротер-Благојевић, Р. Јадрешин-Милић, *Развој и теорија архитектуре и уметности – приказ Посебног програма 2 на Архитектонском факултету у Београду*, у: Гласник ДКС, бр. 27 (2003), стр. 191–193; Н. Куртовић-Фолић, М. Ротер-Благојевић, Р. Јадрешин-Милић, *Проучавање стилова и форми у архитектури, приказ рада на Посебном програму 2 – Развој и теорија архитектуре и уметности на Архитектонском факултету Универзитета у Београду*, у: Наслеђе, бр. V (2004), стр. 153–159.

2] Г. Милошевић, М. Ротер-Благојевић, Р. Јадрешин-Милић, М. Николић, *Обнова и презентација утврђења Рам на Дунаву и његове околине у функцији културног туризма*, у: Гласник ДКС, бр. 34 (2010), стр. 89–94; М. Ротер-Благојевић, Г. Милошевић, М. Николић, *Израживање могућности обнове и презентације археолошког локалитета Титасит Минус у контексту специфичне културне намене*, у: Гласник ДКС, бр. 33 (2009), стр. 101–108; Н. Куртовић-Фолић, Г. Милошевић, М. Ротер-Благојевић, А. Никезић, *Археолошки парк Медијана – могућности обнове и презентације*, у: Гласник ДКС, бр. 30 (2006), стр. 54–59; Н. Куртовић-Фолић, М. Ротер-Благојевић, А. Никезић, Р. Јадрешин-Милић, М. Николић, Д. Ћоровић,

Сл. 11. Анализа фасаде зграде браће Николић, Њејшјева 11 (сцугенй: Бојана Живановић)

вредности, који ће путем презентација и изложби моћи да се пренесу и на друге студенте и све оне који желе да обогате своја сазнања о историјским грађевинама и архитектури која нас окружује.

Пројекат ревитализације Ташимајдана, у: Наслеђе, бр. VIII (2007), стр. 241–251; *Пројекат ревитализације историјске целине Тошчигер*, у: Наслеђе, бр. VI (2005), стр. 251–262.

3] J. Jukilehto, *Keynote speech*, in: Workshop on education in conservation in Europe, state of the art and perspectives, H. Neuckermans (ed.), Leuven, 2004.

4] Предмет је позициониран у трећем семестру друге године дипломских академских студија (мастер). Настава траје 14 радних недеља у школи и три радна дана код куће, рачунајући и испит. Предвиђена су четири радна сата недељно (два сата рада у школи и два сата рада код куће).

5] Студенти се упознају са основним принципима и елементима класичног језика архитектуре, архитектуром историјских стилова прве половине 19. века, архитектуром историјских стилова у другој половини 19. века, као и с појавом модерне архитектуре око 1900. године, како у Европи тако и у Србији.

6] Посебно захваљујемо на подршци и разумевању директорки Завода мр. арх. Милице Грозданић, као и историчарки уметности Ивана Весковић, која је сарађивала са студентима и помагала им да се упознају са историјском грађом и документацијом о грађевинама које обрађују.

Summary: MIRJANA ROTER-BLAGOJEVIĆ &
MARKO NIKOLIĆ

FROM CLASSICISM TO THE SEZESSION: STYLISTIC CHANGE IN BELGRADE'S ARCHITECTURE IN THE 19TH AND EARLY 20TH CENTURIES

The School of Architecture of the University of Belgrade has been developing and upgrading courses in study and restoration of built heritage for several decades. Since the 2005 curriculum reform, in addition to the optional course *Architecture in Serbia in the 19th and early 20th centuries* (first year of a Master's programme), provided by Prof. Mirjana Roter-Blagojević and Assistant Professor Aleksandar Ignjatović, the autumn semester of the academic year 2009–2010 (second year of a Master's programme) introduced another optional course *From Classicism to the Sezession: Stylistic change in Serbia in the 19th and early 20th centuries*, created and taught by Prof. Mirjana Roter-Blagojević assisted by teaching assistant Marko Nikolić. Apart from further improvement of teaching programmes in the history of the architecture created in a more recent past, the purpose of the newly-introduced course is to acquaint the students, future architects, with European influences on the development of architecture in Serbia in the 19th century, the roots and significance of individual styles, and the origin and significance of modern ideas. The teaching method includes lectures and practical work realized in collaboration with the Cultural Heritage Protection Institute of Belgrade. During the last semester the students explored the genesis and architectural composition of some of the most important historic buildings in Belgrade. The results of their practical work constitute the embryo of a future Illustrated Atlas of Architecture in Serbia in the 19th and early 20th centuries.

ILLUSTRATIONS

Fig. 1 Façade analysis, House of Cvetko Rajović (14 Uzun Mirkova Street), student: Ana Petrović

Fig. 2 Façade analysis, Cathedral (5 Kralja Petra Street), student: Gorica Tešanović

Fig. 3 Façade rendering, House of Julka Garašanin (43 Knez Mihailova Street), student: Srdjan Lužajić

Fig. 4 Façade rendering, House of Hrisanta Kumanudi (50 Knez Mihailova Street), student: Jovana Plavšić

Fig. 5 Façade analysis, House of Hrisanta Kumanudi (50 Knez Mihailova Street), student: Jovana Plavšić

Fig. 6 Frontispiece analysis, Palilula Elementary School (41 Takovska Street), student: Ljupka Mihajlović

Fig. 7 Façade rendering, House of Jevrem Grujić (17 Svetogorska Street), student: Irfan Ibragić

Fig. 8 Corner façade analysis, House of Nikola Nestorović (40 Kneza Miloša Street), student: Marija Radojlović

Fig. 9 Street façade rendering, House of Nikola Nestorović (40 Kneza Miloša Street), student: Marija Radojlović

Fig. 10 Façade rendering, Nikolić Brothers building (11 Njegoševa Street); student: Bojana Živanović

Fig. 11 Façade analysis, Nikolić Brothers building (11 Njegoševa Street); student: Bojana Živanović